

OPETTAJAN OPAS

AIHEET: Lapsen oikeudet & ihmisoikeudet

IKÄRYHMÄ: Yläkoulun luokat 7–9

TAVOITE: 1. Lapsen oikeudet: Tavoitteena on, että oppilaat oppivat minkälaisia oikeuksia sopimukseen kuuluu, sekä miettivät syitä sille, miksi oikeudet eivät aina toteudu.

2. Ihmisoikeudet: Tavoitteena on, että oppilaat osaavat liittää ihmisoikeudet omaan elämäänsä, sekä ymmärtävät, minkälaisia velvollisuuksia oikeuksiin liittyy.

- **LAPSEN OIKEUDET**

1. Oikeudet - asiat, joista emme voi luopua, 45 min
2. Lapsen oikeudet voidaan jakaa ryhmiin, 20 min
3. Miksi minä pääsen kouluun ja joku toinen ei? 20 min

- **IHMISOIKEUDET**

1. Video, 3 min
2. Askel eteenpäin, 30 min
3. Minun oikeuteni, 30 min

SISÄLTÖ:

- Opettajan opas
- Haluja vai tarpeita? -kortit - tulosta ryhmällesi sopiva määrä.
- Lapsen oikeuksien sopimus lyhennettynä - tulosta ryhmällesi sopiva määrä
- Köyhyyden syitä -artikkeli - tulosta ryhmällesi sopiva määrä
- Askel eteenpäin väittämät
- Askel eteenpäin roolikortit
- Ihmisoikeuskortit - tulosta ryhmällesi sopiva määrä

TUNTISUUNNITELMAT

LAPSEN OIKEUDET

1. OIKEUDET - ASIAT, JOISTA EMME VOI LUOPUA

TAVOITE: Tavoitteena on ymmärtää, mikä on halun ja tarpeen ero, havaita, että jotkut tarpeet ovat tärkeämpiä kuin toiset ja niistä luopuminen on myös vaikeampaa, huomata, että perustarpeita voidaan pitää oikeuksina sekä oppia, että ihmisillä on ihmisoikeudet ja lapsilla niiden lisäksi erityiset lapsen oikeudet.

VALMISTELU: Tarvitset Haluja vai tarpeita -kortit ja Lapsen oikeuksien sopimuksen lyhennettynä, jotka löytyvät materiaaleista tai [täältä](#). Lisäksi tarvitset kartonkeja, saksia ja liimaa.

AIKA: 45 min

1. Jaa oppilaat 3–4 hengen ryhmiin.
2. Jaa jokaiselle ryhmälle haluja vai tarpeita -kortit ja pyydä leikkaamaan kortit erilleen.
3. Kehota oppilaita tutkimaan kuvia hetki.
4. Kerro oppilaille

”Teidät on valittu etuoikeutettujen joukkoon, joka lähtee asumaan maan kaltaiselle uudelle planeetalle. Koska te lähdette perustamaan uutta siirtokuntaa, hallitus haluaa, että teillä on mukana kaikki tarvittavat asiat hyvää elämää varten. Hallitus on miettinyt valmiiksi 16 asiaa, jotka saatte mukaan. Ne on kuvattu pöydällemme jaetuissa kuvissa. ”

5. Jatka seuraavasti

”Hallitus haluaa, että voitte myös itse vaikuttaa mukaan tuleviin asioihin, joten saatte ryhmänä keksiä vielä neljä asiaa, jotka otatte mukaan. Piirtäkää ne neljään tyhjään korttiin. Aikaa piirtämiseen on 15 minuuttia.”

6. 15 minuutin kuluttua kerro seuraavasti

”Tilanne on valitettavasti se, että avaruusalukseen mahtuu sittenkin vain 14 kuvien esittämistä asioista. Teidän on yhdessä päätettävä, mistä kuudesta kortista luovutte. Teillä on viisi minuuttia aikaa päättää”

7. Kuusi korttia kerätään pois jokaiselta ryhmältä. Jatka seuraavasti

”Avaruusalus onkin yllättävän ahdas ja joudutaan karsimaan edelleen. Teidän tulee luopua vielä kuudesta kortista. Aikaa on viisi minuuttia.

8. Kuusi korttia kerätään pois. Pyydä oppilaita liimaamaan loput kahdeksan korttia sopivalle kartongille.

9. Keskustelkaa:

- Mitkä kortit poistettiin yleisimmin ensimmäisellä kierroksella? Miksi?
- Mitkä kortit jäivät yleisimmin jäljelle? Miksi?
- Mistä korteista tuli ryhmissä eniten erimielisyyksiä tai keskustelua?
- Tavoitteena on, että keskustelussa tulevat esiin käsitteet "halu", "tarve", "välttämätön", "tarpeeton".
- Keskustelkaa "halun" ja "tarpeen" erosta.

10. Selitä, että kaikilla ihmisillä on ihmisoikeudet ja sen lisäksi lapsilla on lapsen oikeudet, johon valtiot ovat sitoutuneet. Jaa oppilaille lyhennelmä Lapsen oikeuksien sopimuksesta.

11. Pyydä oppilaita tutkimaan sopimuksen artikloja, ovatko ryhmien valitsemat 8 "tarvetta" niiden joukossa?

12. Keskustelkaa siitä, miksi halut ja tarpeet ovat erilaisia eri ihmisillä?

13. Toteutuvatko perustarpeet samalla tavalla kaikkien lasten kohdalla? Jos eivät, miksi?

(Lähde: Unicef, <https://www.unicef.fi/koulut/ihmisoikeus-ja-globaalikasvatusmateriaalit/tehtavat/oikeudet-asiat-joista-emme-voi-luopua/>)

2. LAPSEN OIKEUDET VOIDAAN JAKAA RYHMIIN

TAVOITE: Tavoitteena on tarkastella syvemmin sopimuksen artikloja ja huomata, että ne voidaan ryhmitellä esimerkiksi seuraavasti: "Terveys", "Koulutus", "Suojelu" ja "Osallistuminen".

VALMISTELU: Tarvitset lapsen oikeuksien lyhennetyn version, joka löytyy materiaaleista tai [täältä](#). Leikkaa siitä irti artikkelit 5–40. Jokaiselle oppilaalle annetaan yksi artikla.

AIKA: 20 min

1. Leikkaa artikkelit 5–40 irti toisistaan ja jaa kullekin oppilaalle yksi. Kehota oppilaita lukemaan kortin teksti huolellisesti. Tarvittaessa selitä vaikeasti ymmärrettävät sanat ja käsitteet.

2. Pyydä oppilaita nyt muodostamaan ryhmiä sen mukaan, että samaan teemaan sopivat artikkelit kerääntyvät yhteen. Rohkaise oppilaita keskusteluun ja mielipiteiden vaihtoon. Selitä myös, että jotkut artikkelit on vaikeampi ryhmitellä ja että ehdottoman oikeaa vastausta ei kaikkien artiklojen kohdalla voidakaan löytää.

3. Kun kaikki ovat sijoittuneet johonkin ryhmään, pyydä ryhmiä miettimään itselleen nimi, joka yhdistää siihen liittyneitä artikloja.

4. Lopuksi ryhmät esittelevät koko luokalle nimensä ja kertovat, millaisia artikloja ryhmään kuuluu.

5. Keskustelkaa:

- Mitkä oikeudet oli vaikea sijoittaa mihinkään ryhmään? Miksi?
- Ovatko jotkut oikeudet sopimuksessa tärkeämmässä asemassa kuin toiset?
- Pitäisikö joitakin oikeuksia mielestäsi korostaa enemmän? Miksi?
- Ovatko jotkut oikeudet mielestäsi tärkeämpiä kuin toiset?

Harjoitus voidaan toteuttaa myös siten, että jaetaan oppilaat 2-3 hengen ryhmiin. Kukin ryhmä saa Lapsen oikeuksien sopimuksen. Ryhmä järjestää artikkelit ryhmiin ja liimaa ne paperille. Lopuksi kootaan harjoitus yhdessä luokan kanssa.

(Lähde: Unicef, <https://www.unicef.fi/koulut/ihmisoikeus-ja-globaalikasvatusmateriaalit/tehtavat/lapsen-oikeudet-voidaan-jakaa-ryhmiin/>)

3. MIKSI MINÄ PÄÄSEN KOULUUN JA JOKU TOINEN EI?

TAVOITE: Tavoitteena on oivaltaa, miten hyvinvointivaltion periaatteessa toimii ja pohtia, miksi lapsen oikeuksiin tarvittavia palveluita ei ole kaikkialla.

VALMISTELU: Ylen uutinen siitä, paljonko "ilmaiset" palvelut maksavat löytyy nimellä [Paljonko maksaa "ilmainen"? Tämän verran palvelusi oikeasti maksavat](#). Unescon video löytyy Youtubesta nimellä [57 million children out of school](#). Materiaaleista löytyy myös [artikkeli köyhyyden syistä](#), jonka voitte halutessanne lukea.

AIKA: 20 min

1. Kerro, että seuraavaksi pohditte, miksi lapsen oikeudet toteutuvat jossain maissa paremmin kuin toisissa. Esimerkiksi, miksi jokainen suomalainen alakouluikäinen lapsi pääsee kouluun ja miksi 61 miljoonaa lasta ympäri maailmaa ei pääse kouluun (vuonna 2017).

2. Mikä mahdollistaa sen, että kaikki Suomessa asuvat lapset käyvät koulua?

- Kuinka paljon oppilaat Suomessa maksavat koulusta? Kuka maksaa kouluruan, koulurakennuksen ja koulun henkilökunnan palkan? (Valtion ja kunnat verorahoilla)
- Keskustelkaa, mitä verot ovat ja mistä ne tulevat. (aikuisten palkasta, ostetuista tavaroista)
- Mitä kaikkea muuta oppilaat ja oppilaiden perheet saavat julkisin varoin tuettuna eli mistä asioista heidän ei tarvitse maksaa mitään tai juuri mitään? (terveydenhoidon ja sairaanhoidon, kirjastot, huolletut tiet, leikkipuistot, retkeilyalueet)
- Kysy, mitä Suomessa tapahtuu, jos vanhemmat sairastuvat tai eivät voi käydä töissä? Voiko lapsi jatkaa koulunkäyntiä vai pitääkö hänen mennä töihin tienaamaan rahaa perheelleen? Miksi?
- Kertaa, että Suomessa valtio matkaa työttömille ja sairaille tukea elämiseen ja esimerkiksi koulunkäynti, opettajien palkat ja kouluruoka maksetaan julkisella, pääosin verotuksen kautta kerätyllä rahalla. Voit näyttää oppilaille kuvan siitä, paljonko oppilasta kohden käytetään julkista rahaa. Esimerkiksi: <https://yle.fi/uutiset/3-8326137>

3. Miksi kaikki maailman lapset eivät pääse kouluun? Katsokaa Youtubesta Unescon video [57 million children out of school](#).

- Keskustelkaa, miksi 61 miljoonaa lasta eivät pääse kouluun. Kerro, että suurin syy siihen, että lapsen oikeudet toteutuvat huonosti on köyhyys. Tällöin valtiolla ei ole rahaa esimerkiksi ilmaisen terveydenhuollon tai laadukkaan koulutuksen tarjoamiseksi tai työkyvyttömiä aikuisten tukemiseksi. Muita, myös köyhyyteen liittyviä syitä, ovat esimerkiksi lapsityövoima, sukupuolten välinen epätasa-arvo (kotityöt ovat usein tyttöjen

vastuulla) sodat ja konfliktit, tai poliittisen tahdon puute huolehtia lapsen oikeuksien toteutumisesta.

HUOM! Globaali köyhyys ja eriarvoisuus ovat monisyisiä ja monimutkaisia kysymyksiä. Oppilaiden kanssa kannattaa pohtia ikätasolle sopivasti myös köyhyyden syitä. Apua pohdintaan saa esimerkiksi maailma.netin artikkelista *Köyhyyden syitä* (2006). Artikkelit löytyy materiaaleista ja [täältä](#).

(Lähde: Unicef, <https://www.unicef.fi/koulut/ihmisoikeus-ja-globaalikasvatusmateriaalit/tehtavat/miksi-mina-paasen-kouluun-ja-joku-toinen-ei/>)

IHMISOIKEUDET

1. VIDEO

TAVOITE: Videon tavoitteena on saada oppilaat orientoitumaan aiheeseen.

VALMISTELU: Video löytyy Amnesty International - Suomen osaston Youtubekanavalta nimellä [Mitä ihmisoikeudet ovat?](#)

AIKA: n. 3 min

2. ASKEL ETEENPÄIN

TAVOITE: Tämän harjoituksen tavoitteena on lisätä ymmärrystä ja empatiaa erilaisuutta kohtaan, lisätä tietoisuutta yhteiskunnan epätasa-arvoisuudesta sekä eri vähemmistöjen arjen todellisuudesta.

VALMISTELU: Tarvitset materiaaleista tai [täältä](#) löytyvät roolikortit. Ennen korttien jakamista kannattaa varmistaa roolien sopivuus omalle ryhmälle. Rooleja voi muokata, jos ne ovat liian henkilökohtaisesti tunnistettavia. Voit myös keksiä uusia rooleja. Väittämät löydät myös materiaaleista tai [täältä](#). Oppilaat tarvitsevat myös tarpeeksi tilaa, jotta he voivat ottaa askelia eteenpäin.

AIKA: 30 min

1. Luo tilaan rauhallinen ilmapiiri ja pyydä osallistujia hiljaisuuteen.
2. Jaa oppilaille roolikortit.
3. Pyydä jokaista ottamaan mukava asento (istuen tai seisten) ja lukemaan roolinsa hiljaa itsekseen. Korttia ei saa näyttää toisille.
4. Luokaa mielikuvakarttaa kortin henkilöhahmosta. Jokainen hiljaa mielessään. Esitä rauhallisesti apukysymyksiä. Lue kysymykset yksi kerrallaan ja anna osallistujille hetki aikaa pohtia esittämääsi kysymystä.
 - millainen lapsuus sinulla oli?
 - kenen kanssa leikit? millaisia leikkejä leikit?
 - minkälainen perheesi oli? keitä siihen kuului?
 - minkälaisessa talossa asuit, kun olit lapsi?
 - mitä vanhempasi tekivät / tekevät työkseen?
 - minkälaista arkielämäsi on nyt?
 - millaiset ovat ihmissuhteesi? ystäväsi? perheesi?
 - miten vietät päiväsi? mitä teet aamulla? päivällä? illalla?
 - minkälainen on elämäntyylini?
 - missä ja miten asut nyt?

- mitä teet vapaa-ajallasi?
- millainen on taloudellinen tilanteesi?
- kuinka paljon ansaitset keskimäärin kuukaudessa?
- millaista on rahankäyttösi?
- onko sinun mahdollista hankkia erilaisia hyödykkeitä silloin kuin niitä tarvitset?
- miten ja missä vietät lomasi?
- koetko, että voit vaikuttaa sinua koskevaan päätöksentekoon?
- voitko valita asuinpaikkasi?
- voitko vaikuttaa opiskelu- tai työpaikkaasi?
- jos olet tilanteessa, että tarvitset apua, tiedätkö mistä sitä saat?
- koetko, että mielipiteitäsi kuunnellaan, arvostetaan?

Älä kiirehdi, muuten hahmonluonti jää rikkiäiseksi. Voit halutessasi keksiä myös lisää kysymyksiä. Taustaoletuksena kerro kaikkien asuvan/olevan tällä hetkellä Suomessa.

5. Kun hahmonluominen on valmis, pyydä osallistujia siirtymään tilan toiseen päähän, suoraan riviin. Olkaa edelleen puhumatta toisillenne.

6. Kerro, että luet seuraavaksi väittämät erilaisista tilanteista ja tapahtumista. Mieti tilannetta roolihahmosi näkökulmasta ja joka kerta, kun voit vastata "kyllä", ota pieni "kukon askel" eteenpäin. Mikäli myönteistä vastausta ei voi antaa, tai on siitä epävarma, pysy paikallasi. Olkaa edelleen puhumatta toisillenne.

7. Luettuasi kaikki tilanteet, pyydä osallistujia katsomaan ympärilleen.

8. Mitä huomaat? Mikä on paikkasi tilassa? Mitä ajatuksia kokonaisuus herättää?

- Miltä tuntuu nähdä oma paikkansa suhteessa muihin?
- Miltä tuntui astua askel eteenpäin tai pysyä paikallaan?
- Missä vaiheessa kiinnitit huomiota muiden liikkumiseen?
- Miltä tuntui huomata muiden jäävän paikalleen / muiden etenevän sinun jäädessäsi paikalleen?
- Mitä tunsit? Mitä ajatuksia se sinussa herätti?

9. Käykää jokaisen roolit läpi. Kysy oppilailta:

- Kuka olet?
- Millaiseksi kuvittelit roolin? Miten rakensit roolihahmon, perustuiko se pelkkään mielikuvitukseen? Voiko hahmosi olla oikeasti olemassa? Tunnistatko yleisiä stereotyyppioita hahmossasi? Mistä arvelet niiden syntyneen?
- Olitko mies / nainen? Luuletko, että askellus olisi muuttunut sukupuolta vaihtamalla?
- Entä jos olisitkin ollut rikas/sairas/köyhä? - muu vastakohta jollekin kuvittelemallesi ominaisuudelle?
- Oliko vaikea näytellä/samaistua rooliin?

10. Käykää lopuksi kokoava keskustelu harjoituksesta:

- Kuvastaako tilanne mielestäsi yhteiskuntaa? Miten?
- Tuntuiko missään vaiheessa, että oikeuksianne loukataan?
- Mistä epäkohdat mielestänne johtuivat? Mitä asialle voisi tehdä?

- Mitä itse voisit tehdä asioiden muuttamiseksi?

(Lähde: Ihmisoikeudet.net, <https://ihmisoikeudet.net/ihmisoikeuskasvatus/menetelmat-ja-materiaalit/harjoitukset/askel-eteenpain/>)

3. MINUN OIKEUTENI

TAVOITE: Tämän harjoituksen tavoitteena on miettiä, mitä ihmisoikeudet tarkoittavat oman elämän kannalta. Tavoitteena on myös se, että oppilas osaa kertoa, minkälaisia velvollisuuksia oikeuksiin liittyy.

VALMISTELU: Tarvitset materiaaleista tai [täältä](#) löytyvät ihmisoikeuskortit.

AIKA: 30 min

1. Jaa oppilaat 4–6 hengen ryhmiin. Jaa yksi korttisarja jokaiselle ryhmälle.
2. Pyydä oppilaita levittämään kortit pöydälle tekstipuoli ylöspäin. Anna oppilaiden tutkia kortteja. Ryhmä valitsee korteista yhtä monta kuin ryhmässä on jäseniä. Valintoja ei tarvitse perustella. Jakakaa yksi kortti jokaiselle ryhmän jäsenelle.
3. Pohtikaa jokaisen oikeuden kohdalla, mitä sen toteutuminen tarkoittaa teidän kohdallanne. Kirjoittakaa ylös, millaisia velvollisuuksia valitun oikeuden toteutumiseen liittyy. Kenen tulisi mielestänne edistää kyseisen oikeuden toteutumista ja millaisin toimenpitein sitä pitäisi edistää?
4. Pohtikaa lopuksi, mitä valittujen oikeuksien toteutuminen vaatii teiltä.
 - Edellytetäänkö teiltä itseltänne jotain suhteessa muihin ihmisiin, jotta oikeudet toteutuisivat?
 - Entä muilta läheisiltänne ja yhteiskunnan eri toimijoilta?
 - Oletteko olleet tilanteessa, jossa jokin valitsemanne oikeus ei ole toteutunut? Mitä tapahtui? Mitä jos oikeutta ei olisi lainkaan? Miten elämänne muuttuisi?

(Lähde: Ihmisoikeudet.net, <https://ihmisoikeudet.net/ihmisoikeuskasvatus/menetelmat-ja-materiaalit/harjoitukset/minun-oikeuteni/>)